

SODOBNA FRANCIJA

VITO KRAIGHER

Predvsem nameravam govoriti o usodi in vlogi delavstva v današnji Franciji. Ne le zato, ker vem, da je med vami največ delavcev; je še drug razlog, da govorim pod naslovom »sodobna Francija« predvsem o delavskem razredu Francije, dejstvo namreč, da je francoski proletariat danes nosilec vsega, kar je s o d o b n o, n a p r e d n o in progresivno v današnji Franciji, kakor je ali vsaj postaja to, proletariat tudi povsod drugod po svetu. Zato govorim pod naslovom »sodobna Francija« v prvi vrsti o njenem delavskem razredu.

Tembolj pa je to potrebno danes, nekaj mesecev potem, ko je uradna Francija izdala svojo srednjeevropsko zaveznico, našo bratsko češkoslovaško republiko, ko je Francija s tem izgubila po krivdi svojih predstavnikov velik del, ali skoro ves svoj ugled v Srednji in Jugovzhodni Evropi in ko vsi nasprotniki demokracije izrabljajo to izdajstvo Daladiera in Bonneta za gonjo proti demokratičnemu francoskemu ljudstvu, za blatenje francoskega delavskega razreda, kakor da je soudeležen na tem izdajstvu. Potrebno je zato danes, če govorimo o Franciji, da podamo tudi vlogo delavskega razreda v njeni notranji in zunanji politiki in ugotovimo če in v koliko pade odgovornost za zadnje dogodke v svetu tudi nanj. Delavstvo ne sme nikoli nasesti viku in kriku meščanskega časopisja o dogodkih po svetu in krivcih za nje, marveč si mora vedno ustvarjati o njih lastno sodbo in to iz lastnih virov.

Francija je danes ena najbolj demokratičnih držav na svetu, demokratične svoboščine so tam tako popolnoma v veljavi, kakor je sploh mogoče v današnjem družbenem sistemu. Tudi francosko delavstvo uživa vse politične in državljanske svoboščine. Svoboda politične pripadnosti in svetovno-nazorske opredelitve, svoboda besede, tiska in zborovanja tvorijo okvir, v katerem se more razvijati in delovati tudi delavski razred v današnji demokratični Franciji.

Poleg teh najbolj značilnih svoboščin meščanske demokracije, katere najlepši zgled je ravno današnja ureditev političnega življenja v Franciji in ki so sad velike francoske revolucije koncem 18. stol. — njene priobitve pa si je francosko ljudstvo znalo ohraniti in obraniti tekom 19. stol. z nizom manjših revolucij l. 1830. in l. 1848 ter s kratkotrajno dobo pariške komune l. 1871., ki predstavlja prvo čisto delavsko revolucijo v Evropi in svetu sploh — pa uživa francosko delavstvo še druge čisto delavske svoboščine in pravice, ki pa so za njegov razvoj in borbo enakega, če ne še večjega pomena, kakor uvodoma poudarjene.

Tu mislimo na pravico delavstva do lastnih, samostojnih organizacij in pravico stavkanja, kar oboje se dejansko priznava tudi državnim uslužbenecem in nameščencem, ki se obeh s pridom poslužujejo in stopajo v borbo z ostalim razredno organiziranim delavstvom ramo ob rami, končno še na neomejeno svobodo delavstva, da se politično organizira v katerikoli poli-

Predavanje delavcem v okolici Maribora koncem l. 1938. o usodi in vlogi delavstva v današnji Franciji.

tični stranki. Te tri temeljne delavske svoboščine, v okviru gori omenjenih splošnih načel meščanske demokracije, ki jih vse skupaj najbolj zvesto varuje in brani v Franciji ravno delavstvo, so pripomogle, da se je francoski proletariat povzpел po zlomu demokratične Nemčije in Avstrije na čelo svetovnega delavskega gibanja v najbolj odločilnih trenutkih današnjega sveta; omogočajo mu, da vrši svojo nalogo v prid celokupnega delavskega gibanja v svetu.

Te svoboščine pa niso padle delavskemu razredu z neba, tudi mu jih ni rade volje ali svojevoljno priznalo francosko meščanstvo, marveč jih je francosko delavstvo priborilo tekom 19. stoletja in jih obvarovalo tudi še v našem stoletju pred in po vojni z najhujšimi borbami in pogosto z najskrajnejšimi sredstvi. Za kratek oris teh borb mi primanjkuje prostora, podati pa bom skušal na kratko obseg delavskih pravic v Franciji, ki dajejo njenim socialnim borbam baš v zadnjih letih svojevrsten značaj in poseben pomen.

Svoboda organiziranja Delavskega razreda v Franciji je popolna. Na nji temelji ves razvoj in današnji veliki vpliv Zveze francoskih sindikalnih organizacij, znane Confédération Général du Travail (kratko C. G. T.), ki šteje danes 5 milijonov organiziranih članov. Navedeni zakon priznava vsakemu delavcu, tudi inozemcu, pravico, da je član delavske strokovne organizacije, sindikata, ki se ustanovi s samo prijavo pravil pri upravni oblasti. Naloga sindikatov je študij in obramba interesov delavskega razreda. Delavske sindikate štejejo v Franciji med »ustanove javne koristi« (établissements d'utilité publique), priznavajo jim popolno pravno osebnost. Poleg pravice, da pridobivajo imovino in sklepajo pogodbe, zlasti kolektivne, imajo tudi pravico in sposobnost, da zastopajo pred sodišči profesionalne interese. Vlagajo torej lahko tožbe v imenu vsega organiziranega delavstva svoje stroke. S tem je v Franciji priznana delavskemu sindikatu lastnost, da je reprezentativni organ delavstva, ki je po zakonu poklican, da varuje poklicne interese organizirane stroke. Mimo zakona so francoski delavski sindikati dosegli tudi, da podjetniki občujejo in se pogajajo s svojim delavstvom le potom sindikatov, ne pa neposredno z uslužbenim in od njih odvisnim delavstvom. Moč delavskih sindikatov sega v Franciji tako daleč, da vsebujejo mnoge kolektivne pogodbe določilo, da smejo podjetniki zaposliti le v sindikatu, ki je z njimi sklenil kolektivno pogodbo, včlanjene oz. organizirane delavce. (Takozvana koalicijska klavzula). Kasacijsko sodišče je priznalo veljavnost takih določb. (Odločba od 14. 10. 1916. S. 1920. 1. 17.).

Sredstvo, s katerim so francoske strokovne organizacije pridobile tolikšno moč in vpliv, je bila zakonito priznana pravica delavstva do stavke ki so jo delavci izvojevali še pod Napoleonom III., ki je l. 1864. odpravil določila kaz. zakonika, ki so prepovedovala in kaznovala stavkanje. Zakon iz l. 1864. uzakonjuje načelo koalicijske svobode, t. j. svobodo delavstva, da podvzema dejanja za obrambo svojih gospodarskih interesov. Stavka je v Franciji na ta način postala priznana, kot kolektivna manifestacija volje delavstva, ki je zadobivala vedno bolj tudi pravnopriznani (konstituelni) značaj. V Franciji se že dolgo več ne razpravlja o dopustnosti ali nedopustnosti stavke, marveč le še o »statutu stavke«, t. j. kako se naj vprašanje stavke uredi, da pride do izraza res svobodna volja sodelujočega delavstva, n. pr. s tajnim glasovanjem pred stavko o stavki; če se odloči za njo večina delavstva v tovarni, je stavka obvezna.

Ne bom se spuščal v naštevande in opisovanje velikih stavkovnih valov v Franciji pred vojno in po njej. Dotaknil se bom raje le vprašanja državnih uradnikov; ali uživajo ti v Franciji enake svoboščine, kakor ostali delavci v nejavnih poklicih in strokah. Zakon ne priznava vsem istih pravic. Pravico do organiziranja in tudi do članstva v C. G. T. imajo delavci in nameščenci državnih pridobitnih podjetij (tobačne, vžigalične in podobne tovarne); nimajo pa te pravice, še manj seveda pravico do stavkanja, uradniki, ki so »*delégués l'autorité publique*«, torej nosilci oz. pooblaščenči javne oblasti. Tako je pravno stanje. Dejansko pa uradniški in drugi sindikati v Franciji obstojajo, delujejo več ali manj nemoteno, kakor vsi drugi pripadajo C. G. T. in vodijo v skladu s slednjo svojo sindikalno politiko. Od trenutnega vpliva in moči delavskega razreda v državi in na njeno politiko zavisi v koliko država pušča to svobodo svojim uslužbencem in delavcem neomejeno, v koliko jih pa včasih radi njih uporabe preganja, disciplinira ali celo reducira.

Enako je z vprašanjem koalicijske svobode državnih uradnikov in uslužbencev v Franciji. Kazenski zakonik vsebuje določbe, ki stavko drž. uradnikom prepovedujejo in jo kaznujejo. Teoretično se zastopa stališče, da uslužbenci ustanov javne koristi (vodovod, elektrika, plin, promet in podobno) ne morejo dajati prednosti svojim poklicnim interesom pred interesi skupnosti, kakor so občina, država, družba vobče. V praksi pa vemo, da so se v Franciji vršile splošne stavke s sodelovanjem državnih in vseh drugih javnih uslužbencev. Sankcije proti njim zavise od uspeha, ali neuspeha stavke. Zadnja splošna stavka 30. novembra 1938. je delno neuspela, zato so se sankcije deloma izvajale, naletele so pa v vrstah Daladierove stranke same na tak odpor, da jih je vlada potem večinoma preklicala.

Omeniti je še svobodo političnega prepričanja in svetovnonazorske opredelitve v Franciji. Vse kolektivne pogodbe v Franciji vsebujejo določbo, da nihče ne sme biti odpuščen radi politične pripadnosti h kaki stranki. Tak poseg v osebno svobodo se smatra za kršenje stanovskih interesov delavske organizacije, ki ji dotičnik pripada, ter vodi sindikat sam v takem slučaju tožbo na odškodnino proti podjetju radi kršitve profesionalnih interesov. Navadno so pa taki ukrepi podjetja povod za proglasitev stavke.

Take so glavne delavske svoboščine v današnji demokratični Franciji. One so glavni razlog, da francosko delavstvo danes tako vneto brani demokracijo v Franciji pred vsemi poskusi fašizacije države. Preden preidem na te poskuse, ki se ponavljajo zlasti spet pod sedanjo Daladierovo vlado, naj prej še nekoliko orišem življenjski standard francoskega delovnega človeka. Pri tem se bom povsem izogibal številk in bolj podajal lastna opazovanja.

Življenjski standard francoskega delavca je mnogo višji od našega, kar pa še ne pomeni, da bi vsi delavci v Franciji prejeli mezo, ki bi jim omogočala polno, človeka vredno življenje. Tudi v Parizu vidimo lahko mnogo, prav mnogo bede, zlasti stanovanjske. Še pariški malomeščan ne živi v stanovanjih, ki bi jih lahko primerjali z našimi uradniškimi, delavstvo je pa še mnogo na slabšem. Pariška predmestja nudijo v tem pogledu kaj nečedno sliko in so pravo nasprotje eleganci, bogastvu in lepoti notranjosti mesta.

V stanovanjskem pogledu se do sedaj v Parizu še ni nič napravilo. V Parizu ne najdemo, kakor na Dunaju in v vseh srednjeevropskih mestih,

delavskih kolonij, ki bi nudile delavcu človeka vredno stanovanje. V Franciji je po vojni socialistična stranka bila prvič na vladi l. 1936. in še to le kratko dobo, tako da ni mogla mnogo storiti. V kolikor je odobrila cenene kredite mestnim občinam za zidanje delavskih stanovanjskih kolonij, je sedanja Daladierova vlada vse te kredite ukinila.

Pariz sam, ta največji delavski center v Evropi in tudi najbolj marksistično mesto, pa je razen obrobni občin v rokah reakcionarne večine, ki ne stori za delavstvo nič. V Parizu volijo namreč po nekem starem volilnem redu iz dobe takoj po l. 1871. pri občinskih volitvah srednji, bogati okraji mesta mnogo več občinskih svetnikov kakor obrobni tako zvani rdeči okraji. Posledica je, da je največje in najnaprednejše delavsko središče kapitalističnega sveta v rokah največje reakcije. To so paradoksi, protislovja francoske demokracije, ki kažejo njene hibe in njeno nepopolnost.

Zato vlada v Parizu velika stanovanjska beda, sredi mesta najdemo ulične predele, ozke in nezračne, proti vsem higienskimi predpisom, razpadajoče v smradu in gnilobi, v katerih je nad 200.000 ljudi obsojenih na jetiko in sigurno počasno smrt. Nasprotno najdemo v obrobni občinah, ki so v rokah delavstva, najmodernejše higienske in kulturne ustanove. Ker so njihova denarna sredstva omejena in zato ne morejo podvzeti kake širokopotezne stanovanjske akcije, ustvarjajo vsaj šole in otroške jasli, v katerih morejo delavski otroci za majhen denar, otroci brezposelnih staršev pa zastonj, prebiti cel dan na svežem zraku ob zdravi hrani pod zdravniškim in strokovnim nadzorstvom, tako da so le ponoči izpostavljeni slabim vplivom nezdravih stanovanj.

Tako ima okoliška občina Surèsnes najmodernejšo in najčudovitejšo šolo na svetu, tako zvano zračno šolo. Vsak razred je poslopje zase, sredi vrta leži, na solnčnem, južnem pobočju zelenega holma. Poslopje ima premakljive steklene zložljive stene ter se tak razred v slučaju lepega vremena spremeni v šolo na prostem, pod milim nebom. Šola ima poleg tega še otroške jasli za dojenčke v oskrbi diplomiranih bolniških strežnic, otroški vrtec za šoli nedoraslo deco, igrišča, knjižnice, telovadnice za odraslo mladino. Z eno besedo v njej najde delavska mladina to, česar nima doma, nadomestek za domače neugodje in pomanjkanje. Tako obiskujejo delavski otroci iz Surèsnesa lepšo in modernejšo ter bolj zdravo šolo, kakor otroci bogatih Parižanov sredi mesta, ki obiskujejo šole, nameščene v starih srednjeveških poslopjih, nekdanjih samostanih in konviktihi. Na podoban način pomagajo delavstvu svojega območja tudi ostale občine v okolici Pariza. Denarna sredstva za take ustanove dobe z obdavčenjem industrije, ki se nahaja v občini. Državni zakoni jim dovoljujejo doklade na davek od zgradb in najemnine, ki jih plačujejo podjetja državi. Te doklade nalagajo občine podjetjem progresivno, po višini njihovih dohodkov. To je glavni vir dohodkov občin. S tem prikazujejo občine tudi državi pot, po kateri bi se lahko izkopala iz večnih proračunskih primanjkljajev — progresivno obdavčenje kapitala, česar v Franciji sploh ne poznajo, kar je glavni vzrok njenih finančnih kriz in pretresljajev.

Z gori opisanimi šolami in podobnimi drugimi ustanovami si pridobe okoliške občinske uprave simpatije vsega svojega prebivalstva in uživajo vso njegovo poporo. Na takih ustanovah sloni takozv. rdeči obroč okoli Pariza, ki je nezlomljiv in pri vsakih volitvah tesneje oklepa Pariz in prodira bolj globoko v njegovo osrčje. Cerkev se bori proti temu naraščajočemu

vplivu delavskih organizacij in strank z gradnjo cerkva v tem obroču. Postavila je po vojni že kakih 40 lepih cerkva. Vendar ni treba posebej poudarjati, da te ne morejo odtehtati koristnosti prej omenjenih šol in podobnih ustanov, ki še na tem svetu donajajo delavskim otrokom vse dobrote zemeljskega življenja.

Vendar se cerkev sama tudi ne omejuje le na dajanje dušnih blagrov. V akcijah za zimsko pomoč, podporo revežev, vidimo v okolici Pariza nemalokrat skupno sodelovati župnika okoliške fare z delavskim županom, ki izmenoma načelujeta takim akcijam in jih vodita složno v korist celokupnega prebivalstva občine in fare. Katolicizem v Franciji ni več tako spolitiziran in agresiven, kakor je n. pr. še pri nas. Klerikalizem je bil tam iztrebljen in zadušen že pred vojno in ne uživa nobene podpore več v ljudstvu, zlasti tudi v kmetskem ne, ki cerkvi še ni pozabilo njene fevdalne preteklosti, ko je bila največji zemljiški gospod v predrevolucijski Franciji. Današnji katolicizem je zato, zlasti nižji kler, narodu in njegovim potrebam blizu, verska strpnost je velika in sodelovanje z nasprotniki vere v občekoristnih akcijah zelo pogosto. Tako n. pr. vodijo skupne akcije za pomoč baskiškemu narodu levičarski poslanci vseh strank, zlasti delavskih na skrajni levici, ter katoliški kler južne Francije in iz francoskih Pirenejev. Ponujena roka marksistov katoliškemu delavstvu in slojem sploh je rodila mnogo sadov in udejstvila vzajemno sodelovanje na mnogih področjih, v največjo korist delovnih slojev in demokracije v Franciji.

Mezde francoskega delavstva so mnogo višje od naših, vendar niso v vseh industrijah tamkajšnjemu življenjskemu standardu primerne in dovolj visoke. Brezposelni delavci v Franciji dobivajo 12 fr. dnevne podpore, t. j. v dinarjih 18 din, torej toliko, kolikor znaša pri nas povprečna mezda ženske delavke pri celodnevni zaposlitvi. Najvišje so plačani kovinarji in delavci takozv. modernih industrij, radijskih aparatov, avtomobilov, letal in podobno. Ne da bi navajal številke, naj omenim samo, da dosega njihov standard standard naših srednjih slojev, srednjega uradništva in svobodnih poklicev.

Življenski in delovni pogoji delovnega ljudstva so se zlasti izboljšali zadnji dve leti, kot posledica socialnih reform Ljudske fronte. 40 urnik, plačani dopusti, kolektivne pogodbe so pomenile za francoski proletariat ogromne pridobitve. 14 dni v letu je francoski delavec tako na počitnicah, kakor pri nas le najvišje kvalificirani nameščenci. V Franciji dobi dopust in sicer plačan dopust vsak industrijski delavec. 40 urnik je pomenil, da je imel vsak francoski delavec dva dni v tednu prosto, en dan za počitek od dela, drugi dan za svoje kulturno in politično izobraževanje. Ne da se popisati kak poseben obraz sta vtisnili Franciji ti dve reformi in kako silno sta dvignili že itak tako visoki kulturni utrip njenega kulturnega življenja.

14 dni v letu so vse tujsko prometne točke Francije, do sedaj dostopne le izvoljenim višjim slojem, preplavljene z letoviščarji-delavci in delavkami. Hotelirska industrija je takoj zaslutila dobiček, ki ga bo imela od dotoka tolikih množic obiskovalcev, prilagodila je za čas dopustov cene delavskim razmeram in zaznamovala ogromen porast svojih dohodkov. Iz njenih vrst se ni čul noben protest niti proti plačanim dopustom, niti proti 40 urniku, kajti enak obisk beležijo Parizu in ostalim industrijskim središčem blizu ležeči tujsko prometni kraji tudi v sobotah in nedeljah.

Odkar je v veljavi 40 urnik je tudi kulturno življenje Francije, že itak

na najvišji stopnji v Evropi in tudi že prej dostopno širokim slojem prebivalstva, zadobilo nov polet. Ogromni kulturni zakladi, ki jih hrani v svoji sredi Pariz, kraljevi grad Louvre, v katerem najdete največje umetnine sveta vseh dob v slikarstvu in kiparstvu, so sedaj dostopni najširšim plastem delovnega ljudstva. Kajti sedaj delavec v nedeljo ne sedi več doma ali v gostilni, top od celotedskega naporenega dela, marveč gre potem, ko se je v soboto že spočil, v nedeljo svež v muzeje, gledališča, na kulturna in znanstvena predavanja ter tako spozna največje umetnine, najlepše dramske ali glasbene ustvaritve ali najnovejše znanstvene pridobitve. Strokovne organizacije organizirajo vodstva po razstavah in muzejih, kjer umetniki sami ali znani znanstveniki vodijo delavstvo in jim razlagajo prikazano snov ter ga uvajajo v razumevanje najvišjih umetniških stvaritev.

Za Ljudske fronte se je ustanovilo v enem največjih pariških gledaliških poslopij posebno Ljudsko gledališče, ki je prirejalo za pariški proletariat predstave največjih dramskih umetnin, zlasti iz različnih revolucionarnih razdobj. Cene so bile za organizirane delavce in študente od 10 frankov navzdol. Pogosto sem sedel sredi med delavskimi poslušalci in sledil njihovi napeti pozornosti z enakim užitkom, kakor dogajanjem na odru. Reakcionarni mestni občinski svet je lansko pomlad temu gledališču odvzel mestne prostore. Prirejajo pa v sobotah in nedeljah ter v ponedeljkih tudi ostale gledališke grupe popoldanske ljudske predstave za delovne sloje po znižanih cenah.

Podobno je s koncertnimi prireditvami. Od novembra do maja vsako soboto in nedeljo popoldne dajejo za delavstvo po znižanih cenah simfonične in vokalne koncerte, na katerih se sistematično predvajajo dela največjih francoskih in svetovnih muzikov pri cenah od 3.50 frankov navzgor. Tudi ti koncerti so vedno nabito polni, poldrugo uro pred početkom se je treba postaviti v vrsto pred blagajno za prosto vstopnico.

Vse to je omogočil francoskemu delavstvu 40 urnik in plačani dopusti. Kdor torej danes govori, da Francija lenuhari, se samo poslužuje žargona francoskega velekapitala in od njega plačanega časopisja. Francoski proletariat svojih prostih ur ne izrablja za popivanje v gostilnah in za vlačuganje po zloglasnih pariških lokalih, ampak zato, da prodre in spozna končno tudi on največje umetnine človeškega duha v glasbi, dramatiki, slikarstvu, kiparstvu in književnosti. Posledica 40 urnika je, da francoski delavec živi človeka dostojno življenje ter postaja iz dneva v dan bolj nosilec francoske kulture in duha. To je tudi najsvetlejša stran današnje Francije. Kolikor danes Daladier okrnjuje 40 urnik, samo dokazuje, da se je postavil popolnoma v službo francoskega kapitala in da izdaja interese francoskega naroda, kakor jih je izdal tudi že v Münchenu.

Kako je v Franciji na kmetih. Mnogo boljše, kakor pri nas, mnogo manjša agrarna kriza, mnogo višji življenjski in tudi produkcijski standard, kakor pri nas. Agrarna reforma je bila v Franciji izvedena že pred 150 leti ter kažejo lastninski in posestni odnosi francoskega podeželja neko stalnost. Razen tega je posest tako velika, zemlja tako plodna, način obdelave tako moderen, da zemlja donaša še vedno toliko, pri večjih posestvih, da ne preživlja lahko samo neposrednega producenta, marveč jo lastniki večjih posestev lahko izroče v zakup, se sami naselijo v mestih in žive od rente, ki jim jo plačuje zakupnik, ki vse to še zmore.

Položaj najmanjših posestev se pa že v marsičem približuje razmeram pri nas, dasi tako obupnega stanja, kakor vlada pri nas v večini kmečkih gospodarstev, še daleko ni dosegel. Vrednost letnega pridelka na posestvu 7—8 ha, ki ga obdelujejo 3 odrasle osebe, družinski člani, je 21.000 frankov, t. j. kakih 30.000 din v naši valuti. Od tega odpade na davke, zavarovanje in drugo kakih 4000 frankov, na obrabo orodja in obresti od dolgov kakih 5000 frankov, tako, da ostane čisti dohodek 12.000 frankov. Če pa sedaj ocenimo še delo treh članov in vzamemo, da je vsak opravil na leto 3000 ur, skupaj 9000 ur, vidimo, da je urna mezda francoskega kmeta nekaj nad en frank in da tudi on postaja vse bolj mezdni delavec na svojem posestvu in nič več.

S tem svojim pridelkom si tudi francoski mali kmet ne more bogve kako pomagati. Industrijske in tudi agrarne proizvode, ki jih ne pridelava sam, dražje kupuje, kakor svoje prodaja. Ljudska fronta je sicer dvignila s svojim žitnim uradom cene pšenici in z drugimi podobnimi uradi tudi cene vinu in živini. Vendar ima francoski kmet v primeri z razdobjem od 1920 do 1931, ko je še trošil in gospodaril, danes nasprotno samo še izbiro ali trošiti ali gospodariti. Tako se tudi francoski kmet danes odpoveduje marsikateri nujni svoji potrebi, da lahko obdrži gospodarstvo na konkurenčni višini. V toliko je torej še na boljšem od našega kmeta, da še ima to izbiro. Slovenski kmet, ki ne pridelava na svoji zemlji niti toliko več, da bi se preživljal, je nima več. On gara na svoji zemlji vsako leto bolj in z vedno manjšim uspehom, propada na nji in se zateka v tovarne po dodatni zaslužek, da more živeti in nahraniti družino. Pri nas je torej položaj na kmetih mnogo slabši kakor v Franciji.

Iz lastnih opazovanj, ko sem potoval spomladi l. 1938. po francoskem podeželju, sem se prepričal, da ima francoski kmet še možnost svojo zemljo izboljšavati z gnojili in s tem povečavati njen donos, da pa nima več toliko, da bi obnavljal svoj inventar in nepremičnine — zgradbe. Zato je ena glavnih zahtev kmetskih množic v Franciji, ki je bila sprejeta tudi v program Ljudske fronte l. 1935, da da kmetu cenene kredite za obnovo orodja in zgradb. Poleg tega pa zahtevajo še zavarovanje zoper uime vseh vrst, da se zmanjša kmetova odvisnost od naravnih sil in vzrokov. Odlog dolgov za dve leti so dosegli z zakonom iz l. 1937. Zadružništvo je v Franciji zelo razvito in v tem je tudi iskati razlago, da se je francoski kmet še razmeroma dobro ubranil posledic velike agrarne krize, ki že ves čas po vojni pustoši po Evropi, zlasti pa v zadnjem desetletju.

H koncu naj podam še na kratko opis današnjega političnega vrenja v Franciji, razmerje sil in izglede za bodočnost, zlasti spričo zadnjih nepopolarnih mer Daladierove vlade. V Franciji na levici danes Daladieru odkrito očitajo diktatorske namene. Taisti Daladier, ki je l. 1935. pristopil v imenu malomeščanstva in vseh srednjih slojev k delavski enotni fronti in s tem stvoril znano Ljudsko fronto, jo danes ne samo razbija, marveč pripravlja baje celo diktaturo. Pred to nevarnostjo se je pred 4 leti zatekel po pomoč k delavstvu, da bi jo preprečil. Da pa Daladier v lastni stranki ne uživa popolnega zaupanja in to pri najodličnejših njenih predstavnikih ne, dokazujejo besede iz govora častnega predsednika radikalne stranke, predsednika parlamenta in bodočega predsednika republike, Herriota, ki jih je naslovil na kongres stranke konec oktobra preteklega leta v Marseilleu. Herriot je med drugim izvajal: »Smatram, da je tudi kapitalu treba pove-

dati resnico v obraz in da bi bilo krivično, če bi bili strogi le proti delavskemu razredu. Ne tirajmo v obup delavskega razreda! Obsojam nasilje pod vsemi njegovimi oblikami, toda ponavljam, da ne smemo zavriniti delavskega razreda in to iz dveh razlogov. Prvič radi konservativcev ne, ki imajo mimogrede bodi omenjeno, kaj čuden način ohranitve države (aluzija na desničarsko zaroto Cagoularjev), in drugič, ker je naloga naše stranke, da izvede zedinjenje delavskega razreda s srednjimi sloji.«

V enotnosti delavskega razreda v Franciji in srednjega stanu pa je ravno pomen francoske ljudske fronte. Ta enotnost je danes v parlamentu razbita, živa je pa še v francoskem ljudstvu. To je moral priznati na božičnem banketu pariških novinarjev tudi voditelj francoske desnice, bivši ministrski predsednik in zunanji minister, vnet občudovalec Mussolinija in Hitlerja, Flandin. L. 1934. je enotnost delavskega razreda rešila Francijo pred fašizacijo in diktaturo. Tej enotni delavski fronti so se l. 1935. priključili predstavniki francoskih srednjih slojev, po tem, ko je Lavalova vlada znižala državnim uradnikom plače in rente za 10%.

Ta formacija je l. 1936 odnesla zmago pri parlamentarnih volitvah maja meseca. 1. junija je nastopila prva vlada Ljudske fronte pod Blumovim vodstvom in v 14 dneh izvedla že opisane socialne reforme za delavce in kmete. V podrobno razlaganje dela posameznih vlad Ljudske fronte se radi pomanjkanja prostora ne morem spuščati. Program, s katerim je šla Ljudska fronta na volitve in ki se ga je zavezala izvesti, ko pride na oblast je obsegal: obrambo demokracije z razpustom fašističnih lig, kar se je izvedlo takoj poleti 1936. ter izčiščenje državnega aparata v upravi in vojski vseh fašističnih elementov, kar se ni izvedlo; socialne reforme, ki smo jih že navedli in ki so se izvedle vse, razen pokojninskega zavarovanja delavstva; dvig cen poljskim produktom in živini, kar se je do neke mere izvedlo; finančne in davčne reforme, reforma francoske banke, progresivno obdavčenje kapitala, kar je ostalo do danes na papirju; javna dela, ceneni krediti za nje občinam in samoupravam, ki jih je Blumova vlada tudi dovolila, sedanja vlada pa prepovedala in ukinila; v zunanji politiki okrepitev Društva narodov in kolektivne varnosti. Kako daleč je Francija v tem uspela, vidimo danes vsi...

Za tem programom stoji še danes večina francoskih volilcev in zahteva njegovo izvedbo in močno vlado, ki bo temu delu kos. Francijo ni pahnil v današnji težki položaj ta program, marveč neizvajanje tega programa. Če bi senat lani aprila sprejel Blumov finančni program, ki ga je 6 mesecev kasneje v bistvu prevzel tudi radikalski finančni minister Marchandeau, ki se je zato moral umakniti desničarju Paul Reynaudu, ter bi se uvedla kontrola nad trgovino z zlatom in obdavčil progresivno tudi dohodek od kapitala, bi bila danes izven težav, ki jih ima zaradi velikega proračunskega deficita in izdatkov za narodno obrambo ter bi imela za slednjo, kakor tudi za druge svrhe dovolj sredstev na razpolago.

Delavski razred še vedno vztraja pri zahtevi po izvajanju tega programa in se trudi, da bi ohranil sodelovanje s srednjimi sloji. To sodelovanje je tudi še danes nad vse potrebno, kajti če odpade srednji sloj od delavstva, more postati srednji sloj samo orodje finančnega kapitala in fašističnih sil ter sredstvo za dvig diktature tudi v Franciji. Od tega ali se bo delavskemu razredu posrečilo obdržati srednji sloj pod svojim vplivom zavisi nadaljni razvoj v notranji politiki Francije. Če bo delavstvo obdržalo zvezo

s srednjimi sloji v tem smislu, da bodo tudi ti vztrajali odločno pri nadaljnjem izvajanju programa iz volitev l. 1936., bo Daladier moral prej ali slej kloniti in pustiti mesto sposobnejšim, predvsem socialistom. Če pa bo šel srednji sloj tudi v notranji politiki za Daladierom, kakor mu je sledil v zunanji po Münchenu — in zadnja le delno uspela splošna stavka je lahko znak, da mu slede tudi v notranji politiki — pa bo šel razvoj v Franciji naprej v desno ter bo moral delavski razred biti trd boj za ohranitev svojih pridobitev v zadnjih letih, kakor tudi za ohranitev francoske demokracije sploh.

Podal sem oris demokratskih in čisto delavskih svoboščin, ki jih uživa delavski razred v Franciji, orisal življenjski standard delavcev v Franciji, ki je mnogo višji kakor drugod na kontinentu in s tem v zvezi tudi višje kulturno življenje francoskega delovnega človeka. In gotovo si zastavljate vprašanje, kako je mogoče, da narod s takimi svoboščinami vendar ne prodre v celoti s svojim socialnim naprednim programom in stoji brez moči danes pred takozv. finančnim zidom in trpi, kako tira Daladier Francijo danes v desno in s tem v pogubo.

Francoska demokracija je pri vsej svoji razvitosti v primeri z razmerami pri nas in drugod po Evropi in svetu, vendarle nezadostna, vendarle zgolj meščanska demokracija, t. j. milejša oblika nadvlade in gospostva meščanskega razreda nad delovnimi sloji. Če se je l. 1935. delavski razred sporazumel s francoskimi srednjimi sloji za obrambo te demokracije, je storil to zato, ker nudi ta oblika vladavine meščanskega razreda več možnosti za razvoj delavskega razreda na poti k popolni zmagi, kakor pa fašizem in diktatura. Delavski razred brani danes meščansko demokracijo pred fašizmom, ki je odkrita diktatura ozkega kroga finančnih mogočnikov nad delovnimi sloji, kar je manjše zlo od fašizma samega.

Ne smemo torej gledati v francoski demokraciji popolne, idealne demokracije, marveč jo moramo spoznati z vsemi njenimi nepopolnostmi in v pravem odnosu do delavskega razreda. Je to še vedno vladavina meščanskega razreda, v kateri pa more delavski razred skupno z ostalimi delovnimi sloji obdržati in pridobiti mnogo več pravic in ugodnosti tudi za sebe, kakor pod fašizmom, ki ga pritisne z brutalno silo popolnoma ob tla. V tej nepopolni meščanski demokraciji je tedaj prav lahko mogoče in do danes naravnost pravilo, da pozabijo poslanci na obljube storjene pri volitvah in na programe, na podlagi katerih so zmagali. Tako je tudi v Franciji večji del zastopnikov radikalne stranke pozabil na svoj strah iz l. 1934., ko so fašistične lige napadale parlament, ki ga je branilo delavstvo in na program Ljudske fronte iz l. 1936. ter vodi v parlamentu od tega neodvisno politiko ter poskuša celo moč in vpliv delavskega razreda, ki se ga boje, zmanjšati in uničiti. Parlament, ki je izvoljen za 4 leta, lahko vodi v meščanski demokraciji od naroda neodvisno politiko, ker nima ljudstvo vsa 4 leta nobenega vpliva več nanj in mandatov pred potekom te dobe ne more odvzeti pred prihodnjimi volitvami.

Tudi to pot so torej francoski volilci bili izdani, vendar samo od predstavnikov meščanskih strank Ljudske fronte, dočim zahtevata delavski stranki še vedno izvrševanje programa. Francoski volilec je politično toliko zrel, da to vidi in bo verjetno pri volitvah izvajal posledice. Zato se danes tudi radikalom tako mudi z volilno reformo, da z novo volilno

aritmetiko preprečijo grozeči porast delavskih glasov in mandatov, ki bo šel predvidoma v glavnem na njihov račun. Kajti program iz l. 1936 je med množicami volilcev še danes živ ter bodo pri prihodnjih volitvah verjetno dale zaupnico tistemu, ki se je za njegovo izvrševanje najbolj vneto potegoval, to so pa bile delavske stranke.

Obstoj Daladierove vlade in njena s francoskimi interesi neskladna politika je tedaj dokaz nepopolnosti meščanske demokracije, njene nedoslednosti in dejstva, da je v marsičem le navidezna. Resnično, popolno demokracijo v svetu bo uvedel šele delavski razred, ki bo poleg pravnih neenakosti, ki jih je deloma odpravilo že meščanstvo, uvedel tudi socialno enakost in odpravil z odpravo razredne družbe vse socialne neenakosti. Pri tem delu stoji v prvih vrstah danes ravno francosko delavstvo, ki stoji na čelu borbe svetovnega proletariata za lepšo bodočnost delovnega človeštva.

IZ SLIKARSTVA IN KIPARSTVA

K. DOBIDA

BRATA VIDMARJA

Še vselej kadar sta razstavila brata Vidmarja, Drago in Nande, zmerom sta presenetila gledalce. Navadno je bilo vse, kar sta pokazala novega, tako bistveno nasprotno prejšnjemu in tako novo, da si komaj prepoznal tvorca. Nove šole in manire so našle v obeh bratih-slikarjih nenavadno dovezetna pristaša, da se zdi, če pregledujemo njun razvoj, kakor da motrimo postanek in razvoj vsega sodobnega slikarstva zadnjih desetletij. Ta vplivanost gre ponekod tako daleč, da so v njunem delu opazni celo različni vplivi hkrati. In vendar navzlic spočetka skoraj nerazumljivemu menjavanju izraznih načinov njune razstave niso brez privlačnosti, saj kažeta oba tolikšno voljo in tako strastno hotenje, povzpeti se do zadnjih vrhuncev, da vzbuja že to prizadevanje samo odkrito spoštovanje.

Septembra, ko je bila na velesejmu velika splošna razstava, ki bi bila brez »Neodvisnih« popolnoma propala, sta tudi brata Vidmarja odprla lastno razstavo v Jakopičevem paviljonu. Med letošnjimi umetnostnimi prireditvami je bila vkljub problematičnosti gotovo ena najzanimivejših, to pa zato, ker je še razločneje razkrila, da sta na prelomu. Že zadnja razstava leta 1936 je pokazala očiten preobrat: od prvotnega ekspresionističnega izhodišča sta se začela nagibati v naturalistično smer, sprva k novi stvarnosti, pozneje pa v pravi realizem. To spremembo je posebno jasno opaziti v izbiri motivov. Prevladovati je začela priroda, glavni poudarek se je premaknil v pokrajinarstvo s človeško štafažo. Osrednja postava jima je postal delavec in kmet, oboje gledano skozi nekam socialno programsko lečo. Tudi v tehniki oblikovanja se je brž opazila nova smer. Prejšnje stremljenje po kar najdoslednejši plastičnosti in slikanje v hladnih ton-

* Prvi del članka do »Trojice« ni moglo uredništvo lanske leto zaradi posebne češke številke priobčiti. (Op. ur.)